

Nacionalne konsultacije sa udruženjima žrtava i civilnim društvom o Inicijativi REKOM

**Priština/Prishtinë, Kosovo
9.maj 2009.**

Na konsultacijama je bilo prisutno 22 učesnika koji su pretežno predstavljali nevladin sektor Kosova i udruženja žrtava. Među učesnicima su bila i dva predstavnika Vlade Kosova (Komisije za nestala lica), jedan imam i jedna novinarka. U diskusiji je učestvovalo četiri posmatrača iz međunarodnih organizacija. Uvodničari su bili Shukrije Gashi (Partners Kosova-Center for Conflict Management, Kosovo), Nataša Kandić (Fond za humanitarno pravo, Srbija), Salem Čorbo (Povratak i održivi opstanak, BiH) i Avni Melenica (Udruženje 22. maj, Kosovo).

Učesnici su podeljenog mišljenja da li je na Kosovu važnije osnovati nacionalnu komisiju za istinu koja će potom saradivati sa regionalnom komisijom REKOM, kad bude osnovana, ili se opredeliti za REKOM.

Ta nacionalna komisija koja će biti i ozakonjena, a mi ćemo ubrzo da pošaljemo pismo predsedniku vlade i predsedniku države i ovom ministarstvu pravde, da se to osnuje ovde, od koga da se osnuje, i ta komisija neka izvoli i priča sa osnivačima, koji su Fond za humanitarno pravo, oni u Hrvatskoj i Bosni. Oni neka razgovaraju sa njima koje probleme treba mi da rešavamo. U suprotnom, mi, udruženja, nećemo saradivati. (Halit Berisha, Udruženje Shpresimi, Kosovo, Nacionalne konsultacije sa udruženjima žrtava i civilnim društvom, Priština/Prishtinë, Kosovo, 9. maj 2009.)

Nećemo ometati ali smo mnogo rezervisani oko učlanjivanja ili osnivanja ove komisije o istini. Mi znamo, da su ove komisije o istini postojale u mnogim zemljama, gde je bilo konflikata i one su se čas gasile, čas obnavljale, dok je Kosovo sasvim drugačije od ostalih zemalja. Mislim da i mi u Veću [Saveta udruženja porodica nestalih lica sa Kosova], gde smo oko 25 društava, uvek dizali glas i kazali da se formira jedna nacionalna komisija na nivou Kosova, znači od Kosovske vlade, i da ona može raditi, saradivati sa svim društvima, Fondom [za humanitarno pravo] i svima. (Ymer Merlaku, Udruženje porodica nestalih lica iz Kline/Klinë, Kosovo, Nacionalne konsultacije sa udruženjima žrtava i civilnim društvom, Priština/Prishtinë, Kosovo, 9. maj 2009.)

Inicijativa [REKOM] je dobra. Nacionalna inicijativa koje bi bila državna, to je vrlo dobro. Dajmo predlog, ali dok se ta nacionalna komisija osnuje dajte da radimo ne da kočimo. Predlog je dobar. Treba da se formira nacionalna komisija, ali mi svi treba da radimo [na REKOM]. Neka ostane kao inicijativa i kao zaključak sa ove konferencije, ali ipak do tada neka radimo. (Shaban Terziu, NVO Landsdowne, Kosovo, Nacionalne konsultacije sa udruženjima žrtava i civilnim društvom, Priština/Prishtinë, Kosovo, 9. maj 2009.)

Ja verujem da ukoliko ovo prepustimo raznim NVO i pojedincima onda nećemo mnogo daleko stići. To je zadatak kojim treba da se bavi jedna vladina institucija i ova nacionalna komisija koja se ovde spomenula, jer imaće više mogućnosti i verujem da tu komisiju mi moramo potpomagati u raznim načinima. (Sylejman Bytyqi, bivši politički osuđenik iz Uroševca/Ferizaj,

Kosovo, Nacionalne konsultacije sa udruženjima žrtava i civilnim društvom, Priština/Prishtinë, Kosovo, 9. maj 2009.)

Zato, ja ću još jednom kratko da potenciram, neka budemo nacionalni organizam, na jednom polju, neka se radi. Na drugom polju neka se radi i ovaj segmenat [REKOM], neka budu dva paralelna segmenta ali neka se posao ne zaustavlja. (Ruzhdi Jashari, Asocijacija porodica žrtava, Kosovo, Nacionalne konsultacije sa udruženjima žrtava i civilnim društvom, Priština/Prishtinë, Kosovo, 9. maj 2009.)

Ako već bude ovo na nacionalnom nivou, nećemo moći da izbegnemo potrebu da komuniciramo sa regionom. Nećemo moći da izbegnemo. Neka budu to potrebe i neka dolaze te potrebe spontano od ljudi koji rade na terenu. Neka im ne kažemo šta njima treba. I ukoliko je njihov zahtev da se umire njihove duševne i psihološke potrebe, to je za mene onda legitimno i to se broji. Posle svega sasvim sam uverena da kad se [komisija] osnuje na nacionalnom nivou, da će ljudi da budu komforni i da se osećaju kao deo te inicijative [REKOM], kad osete da su gospodari svojih kuća, jer je problem je veći nego što mi mislimo. Ovo što imamo danas je problem prošlosti. (Eli Krasniqi, sociološkinja, Kosovo, Nacionalne konsultacije sa udruženjima žrtava i civilnim društvom, Priština/Prishtinë, Kosovo, 9. maj 2009.)

Dati podršku ljudima koji na intenzivan način govore o važnosti stvaranja komisije za istinu u regionu Balkana. Osnovnu važnost [komisija] ima za žrtve, porodice, društva u celini da bi moglo da se ide napred, a od neobično jake važnosti je i za odnose u regionu i odnose unutar Evrope. Evropa nikada nije imala unutar svoje teritorije neku takvu inicijativu koja bi iznela na videlo jedan pristup traganju za istinom ali i stvaranju uslova za pomirenje. (Haki Abazi, Fondacija Rockefeller Brothers, Kosovo, Nacionalne konsultacije sa udruženjima žrtava i civilnim društvom, Priština/Prishtinë, Kosovo, 9. maj 2009.)

Ako se osnuje jedna regionalna komisija neće je voditi nijedna organizacija koja je deo ove koalicije o osnivanju REKOM-a. Mi smo neke organizacije, neki ljudi koji verujemo u jednu regionalnu saradnju i hoćemo da promovišemo da vršimo pritisak da se ova regionalna komisija dogodi, jer verujemo da će ona ratifikovati neke stvari u budućnosti. Ja molim da ne centralizujemo ovo pitanje [osnivanjem nacionalne komisije Kosova]. Komisija neće biti vođena od strane civilnog društva. Ima da je vode najkredibilniji ljudi u svetu, u Balkanu, tako da verujem u regionalnu saradnju. (Kushtrim Koliqi, Integra, Kosovo, Nacionalne konsultacije sa udruženjima žrtava i civilnim društvom, Priština/Prishtinë, Kosovo, 9. maj 2009.)

Bosna i Hercegovina je dva puta bila inicijator za formiranje nacionalne bosanske komisije. Dva puta! Nijednom nije završila uspehom zato što se objektivno u Bosni i Hercegovini ne može doći do istine i činjenica ukoliko u to nisu uključene i Hrvatska i Srbija. Zato što su brojni počinioci, naredbodavci, oni koji su donosili odluke, formacije, policija, vojska, došli iz Srbije. Prema tome to se ne može na jednom nacionalnom nivou utvrditi. (Nataša Kandić, Fond za humanitarno pravo, Srbija, Nacionalne konsultacije sa udruženjima žrtava i civilnim društvom, Priština/Prishtinë, Kosovo, 9. maj 2009.)

Mandat je važan za funkcionisanje komisije. Pun mandat, jer mi možemo organizovati komisiju ali zavisi koji mandat imamo i koliko možemo funkcionisati dok regionalna komisija ima mnogo više kompetencija i priznata je od svih institucija. Stoga, ideja o stvaranju regionalne komisije je mnogo logičnija. (Ylber Maxhuni, Youth step, Kosovo, Nacionalne konsultacije sa udruženjima žrtava i civilnim društvom, Priština/Prishtinë, Kosovo, 9. maj 2009.)

Zašto regionalni pristup? Mi smo nekoliko puta pokušavali da dobijamo opštinsku komisiju za istinu i pomirenje u Bijeljini i dobili smo. I onda, znate što se dešavalo, vlast uvijek ima iznenađenje. U komisiju izaberu čoveka koji je bio komandant logora u Batkoviću, pokraj Bijeljine. I on onemogućuje sve institucije i udruženja da pristanu na takvo poniženje, da učestvuju u radu te komisije. (Salem Čorbo, Udruženje Povratak i održivi opstanak, BiH, Kosovo, Nacionalne konsultacije sa udruženjima žrtava i civilnim društvom, Priština/Prishtinë, Kosovo, 9. maj 2009.)

Civilni sektor Kosova mora da se konsoliduje unutar sebe i da ima jedan stav sa Vladom, i da onda podrži osnivanje regionalne komisije.

Početak bi trebao da bude u konsultacijama i konsolidaciji i imati jedan stav u okviru civilnog društva i prvenstveno sa vladom unutar Kosova. kad bude došlo vreme i kad ništa nije protivrečno da se osnuje regionalna komisija, odnosno da se konsoliduju redovi civilnog sektora u punoj saradnji i koordinaciji sa Vladom, koja može puno pomoći u konsolidaciji redova civilnog sektora u Kosovu koji su još uvek rezervisan. (Mazlum Baraliu, Filozofski fakultet u Prištini/Prishtinë, Kosovo, Nacionalne konsultacije sa udruženjima žrtava i civilnim društvom Kosova, Priština/Prishtinë 9. maj 2009.)

Podrška civilnog sektora je neophodna za osnivanje i rad REKOM.

Bilo kakva da je struktura komisije i njen sastav, neće imati uspeha bez podrške civilnog društva, odnosno nevladinih organizacija. Jer nevladine organizacije se šire po određenim regionima i one služe kao osnovno sredstvo, potpuno nezamenljivo, za dopiranje do žrtava, do pogođenih. A kao što se zna, uloga komisije je da se bavi i tretiranjem žrtava, bilo pronalaženjem nestalih članova, bilo materijalnom pomoću za pogođene žrtve koje su izgubile njihove najdraže, a danas se niko ne brine o njima i njihovoj resocijalizaciji. (Ylber Maxhuni, Youth step, Kosovo, Nacionalne konsultacije sa udruženjima žrtava i civilnim društvom, Priština/Prishtinë, Kosovo, 9. maj 2009.)

Mandat komisije treba da predlože žrtve i civilno društvo a države treba da osnuju REKOM.

Dopada mi se da su predsednik države i predsednik vlade podržali stvaranje [REKOM], a da smo mi ovde kao predlagači za komisiju o utvrđivanju i kazivanju istine. Jer faktički ove se komisije stvaraju od strane države, i upravo država je ona koja im određuje mandat i ciljeve, ograničava im delatnost i opunomoćuje komisiju. Država je ona koja treba da prihvati preporuke koje bi trebalo da budu sastavni deo i finalnog izveštaja komisije. (Avni Melenica, Udruženje porodica nestalih osoba 22 maji, Kosovo, Nacionalne konsultacije sa udruženjima žrtava i civilnim društvom, Priština/Prishtinë, Kosovo, 9. maj 2009.)

Pojedini učesnici su izrazili sumnju da se zloupotrebljava podrška kosovskih političara Inicijativi REKOM. Sa tim se nisu složili svi prisutni.

Čini mi se kao da se malo politizuje formalna podrška, štaviše rekao bih, možda i individualna podrška predstavnika naših institucija. Molim vas, ja smatram da veći deo naših državnih vođa, uz svo dužno poštovanje položajima koje drže, ali njihovo iskustvo u suočavanju sa patnjama naroda Kosova, nije na nivou njihovih dužnosti, nije odgovorna i nije za zahvaljivati, stoga smo mi preneli kod naših državnika predloge, kritike i naš zahtev da budu pažljiviji koga i šta podržavaju, kako su oni navikli formalno, pošto štete procesima, štete humanitarnoj aktivnosti. (Haki Kasumi, Savet za koordinaciju udruženja porodica nestalih lica na Kosovu, Kosovo, Nacionalne konsultacije sa udruženjima žrtava i civilnim društvom, Priština/Prishtinë, Kosovo, 9. maj 2009.)

Uvek će biti podrška od Vlade Kosova, a u ovom slučaju, podrška vladine Komisije za nestale osobe, svim inicijativama koje bi doprinele rešavanju sudbine nestalih osoba. Ovo je jedna sveopšta briga za društva, što jeste i jedan prioritet vlade Kosova. (Kushtrim Gara, Komisija za nestala lica Vlade Kosova Kosovo, Nacionalne konsultacije sa udruženjima žrtava i civilnim društvom, Priština/Prishtinë, Kosovo, 9. maj 2009.)

Mislim da u ovom trenutku mi nismo tražili nikakvu političku podršku za osnivanje komisije, zato što će to doći tek za dve godine. Mi kao pokretači, kao članice Koalicije, tražimo od političara podršku za tu inicijativu na nivou regionalne saradnje, na nivou regionalnog pristupa tom pitanju između ostalog i nestalima i utvrđivanju činjenica o ratnim zločinima. Tek kada završimo ove konsultacije, kada stvorimo taj model komisije, mi civilno društvo, mi ćemo onda ići prema vladama i parlamentima i onda tek dolaze stvarno njihovo neko odlučivanje o tome. (Nataša Kandić, Fond za humanitarno pravo, Srbija, Nacionalne konsultacije sa udruženjima žrtava i civilnim društvom, Priština/Prishtinë, Kosovo, 9. maj 2009.)

Komisija treba da se bavi zločinima iz bliske prošlosti, da ima definisan vremenski i prostorni okvir, i da se bavi isključivo masovnim a ne i individualnim zločinima.

Ove komisije treba da se bave zločinima počinjenim u bliskoj prošlosti jer fokus ovih komisija jesu izjave svedoka, žrtava i počinioaca zločina. Da bi brže, tačnije i kvalitetnije funkcionisala, komisija treba da tačno zna šta ima da radi, koji će biti njihov fokus i da ima jasno definisani vremenski i regionalni prostor gde će navedene komisije raditi. Komisija treba da se bavi teškim zločinima, tačnije zločinima gde je nastradao veći broj ljudi jer fokus komisije nije da se bavi individualnim zločinima. (Avni Melenica, Udruženje 22 maji, Kosovo, Nacionalne konsultacije sa udruženjima žrtava i civilnim društvom, Priština/Prishtinë, Kosovo, 9. maj 2009.)

Novčana pomoć i reparacije moraju biti usmerene na žrtve, a ne kao do sada na učesnike ratova.

Reparacije u svim državama moraju biti usmerene na žrtve. Mnogostruka prednost je data boračkoj populaciji, što ja i razumijem, ali je apsolutno nepravedno zanemarena populacija

žrtava, porodica žrtava, posebno ako su ubijeni hranitelji, oni koji su izdržavali porodice i time su porodice došli u izuzetno dramatične i teške situacije. (Salem Čorbo, Udruženje Povratak i održivi opstanak, BiH, Nacionalne konsultacije sa udruženjima žrtava i civilnim društvom, Priština/Prishtinë, Kosovo, 9. maj 2009.)

Neophodno je promeniti odnos prema svedocima zločina u regionu.

Tri marke je obrok koji plaća pravosuđe Bosne i Hercegovine ako svedok dođe iz Bijeljine u Sarajevo. Ne priznaju se putni troškovi. Znači, deklarativno svi žele da se kazne krivci, ali u praksi mnogi vrše opstrukcije raznih oblika, dezavuišu sve napore nevladinog sektora a vrlo će vam biti jasno ako se setite da su u Bijeljini apsolutno isti ljudi koji su bili u periodu od 92 do 95. na najbitnijim mjestima od policije pa dalje. (Salem Čorbo, Udruženje Povratak i održivi opstanak, BiH, Nacionalne konsultacije sa udruženjima žrtava i civilnim društvom, Priština/Prishtinë, Kosovo, 9. maj 2009.)

Na konsultacije na Kosovu treba pozivati i albanska i srpska udruženja veterana iz Srbije.

Apelujem da se pozovu: Društvo ratnih veterana Oslobođilačke vojske za Medveđe, Bujanovac i Preševo i Društvo porodica palih boraca. Treba da budu pozvana i druga društva bivših ratnih veterana, društva palih boraca i da se na ove konferencije, stolove pozovu i društva iz Srbije. Učestvovao sam na Jahorini u Sarajevu kada mi je jedan vojnik rezervista iz zone Karadaka dao puno podataka. Razgovarali smo zašto da se oni iz Srbije ne pozivaju da daju konkretne podatke. On je bio iz Surdulice i ti podaci su bili konkretni, sa puno smisla i sasvim realni. (Shaban Terziu, Landsdowne, Kosovo, Nacionalne konsultacije sa udruženjima žrtava i civilnim društvom, Priština/Prishtinë, Kosovo, 9. maj 2009.)

Pronalazak nestalih lica treba da bude preduslov za zajedničku komisiju sa Srbijom.

Kad se bude komisija osnivala, Srbija treba da ispunji neke uslove, da se i zadnja nestala osoba pronađe. Da se svi oni zločinci dovedu pred pravdu da bi platili odštetu za ljude i materijalnu štetu koju su počinili. Onda će doći do osnivanja ove komisije. Opštine Glogovac i Srbica danas imaju još preko 300 nestalih osoba. Porodice se neće nikada pomiriti s tim da dođe do ovoga o čemu mi razmišljamo. Porodice traže njihove bližnje. (Xhafer Velju, Udruženje Pengu i Lirisë, Kosovo, Nacionalne konsultacije sa udruženjima žrtava i civilnim društvom, Priština/Prishtinë, Kosovo, 9. maj 2009.)

Potrebno je da verske zajednice učestvuju u konsultacijama Inicijative REKOM.

Verske zajednice da se obavezno pozovu i ako jednom ne budu došli mogu doći sledećeg sastanka. (Mazlum Baraliu, Filozofski fakultet u Prištini/Prishtinë, Kosovo, Nacionalne konsultacije sa udruženjima žrtava i civilnim društvom, Priština/Prishtinë, Kosovo, 9. maj 2009.)

U rad Koalicije za REKOM treba da se uključe socijalni psiholozi jer su traume ljudi veoma velike.

Bol mnogo velik i traume su mnogo velike. Upravo ovo je jedan elemenat zbog kojeg ponekad gubimo pravac da gradimo nešto pragmatično, nešto to je svima potrebno. (...) Zato u ovom aspektu mislim da je možda preko potrebno da imamo ljude koji su se dugo bavili pitanjima

trauma i ljudi koji su socijalni psiholozi, na primer, pošto mi imamo dosta organizacija i pojedinaca koji su radili i koji su mnogo dobri u ovom pravcu. (Eli Krasniqi, sociološkinja iz Prištine/Prishtinë, Kosovo, Nacionalne konsultacije sa udruženjima žrtava i civilnim društvom, Priština/Prishtinë, Kosovo, 9. maj 2009.)